

APOLÓGIA BEZPEČNOSTNEJ VEDY

APOLOGY¹ OF THE SECURITY SCIENCE

Ladislav HOFREITER*

Abstrakt

Rozpad sovietskeho impéria vyvolal naliehavú potrebu riešiť doktrínálne a strategické otázky národnej bezpečnosti novo sa etablovujúcich aktérov – bývalých štátov Varšavskej zmluvy. Hneď od začiatku bolo zrejmé, že absentujú vlastné vedecké školy, podporujúce požiadavky bezpečnostnej praxe. Preto bolo pochopiteľné, že pri tvorbe bezpečnostných stratégií štátov (bývalú ČSFR nevynímajúc), boli aplikované poznatky existujúcich a etablovaných vedeckých škôl v oblasti bezpečnosti. Ďalší vývoj však nielen že vytvoril priestor a podmienky pre slobodnú vedeckú činnosť, ale sama spoločenská prax vyvolala požiadavku na skúmanie problémov bezpečnosti v jej komplexite. Poznanie požiadaviek a potrieb sa odráža v prezentovaní názorov na etablovanie bezpečnostnej vedy, ktorá by mala nielen rozvíjať bezpečnostnú teóriu, ale zároveň aj plniť funkciu praxeologickú. Ambíciou zástancov tohto názoru nie je potláčať alebo potierať iné názory, ale hľadať platformu na konsenzus v problematike skúmania bezpečnosti.

Abstract

Disintegration of the Soviet empire evoked acute necessity to solve doctrinal and strategic issues of national security by new actors, i. e. former states of the Warsaw Pact. Since the beginning, it was clear that peculiar scientific schools supportive to requirements of the security praxis are absent. Therefore, it is obvious that while creating new security strategies of the mentioned states (including former Czechoslovakia), the knowledge and know-how of subsistent and implanted scientific schools in the field of national security were applied. However, the subsequent developments have not only created both room and conditions for a free scholastic activity, but also societal praxis by itself have created a call for research on security issues in its complexities. The identification of necessities and calls is being reflected in existing opinions on security science. The security science should not only develop new theoretical concepts, but should also fulfill requirements of the praxis. The ambition of such perception's supporters is not to suppress different concepts, but to find a platform for a consensus in the field of security research.

Kľúčová slova

Bezpečnostná veda, bezpečnostné štúdie, predmet vedy, objekt skúmania.

Keywords

Security Science, Security Studies, subject of science, object of research.

ÚVOD

Zmienka o bezpečnostnej vede, alebo o securitológii (či sekuritológii) vyvolala v časti českej bezpečnostnej komunity rozruch. Až do takej miery, že zástancovia jedinej pravej cesty skúmania bezpečnosti (bezpečnostných štúdií), svoj problém prezentovali na stránkach tohto časopisu. V spomínanom článku² (ďalej budeme kvôli stručnosti uvádzať len „článok“), ktorý vyvolal potrebu reakcie, boli podrobené kritike názory viacerých autorov koncepcie bezpečnostnej vedy. Cieľom tohto príspevku nie je pokračovať v neprimeranej konfrontácii názorov, ani zasahovať do

* E-mail: hofreiter@aoslm.sk

problémov českej bezpečnostnej komunity, ale prezentovať vlastný pohľad autora na problém bezpečnosti a potrebu bezpečnostnej vedy.

TROCHA HISTÓRIE

Je „dobrým zvykom“, že všetci autori, ktorí začínajú písať o bezpečnosti, začínajú zmienkou o zmene bezpečnostného prostredia po zániku bipolarity. Zameranie článku si však vyžaduje, aby sme začali analýzou obdobia ešte s pred skončením studenej vojny. Do zániku studenej vojny bola bezpečnosť problémom len úzkeho politického vedenia štátu, resp. vybraného a prevereného okruhu spoľahlivých ľudí. Prístupy k zaisťovaniu bezpečnosti, známe z obdobia studenej vojny, boli založené na ochrane politického a ekonomického systému pomocou silových štruktúr pred vonkajšími vojenskými hrozbami, alebo pred ideologickými (často i vnútornými) protivníkmi. Všetko úsilie sa sústreďovalo na riešenie otázok politickej a vojenskej bezpečnosti štátu. V dôsledku zastierania skutočných problémov v oblasti bezpečnosti sa nepripúšťala existencia takých bezpečnostných rizík, ako je napr. kriminalita³, ekologické riziká ap.

Objasňovaniu významu samotného pojmu bezpečnosť sa venovala len veľmi malá pozornosť a v súdobých encyklopédiách a slovníkoch, vydávaných v bývalom Československu, nachádzame vysvetlenie len takých pojmov, ako je napr. medzinárodná bezpečnosť, bezpečnosť práce, bezpečnosť štátnych hraníc ap. Nerozvíjali sa vlastné vedecké školy, a keď niekomu bolo dovolené písať o iných, než oficiálnych názoroch na otázky bezpečnosti, tak len v zmysle kritiky „buržoázných názorov“⁴. V tomto období sa naozaj dalo študovať len to, čo bolo v súlade s názorom „kremeľských ideológov“⁵ a ich videním sveta.

Nemožno sa preto čudovať, ak po zániku tohto systému sme sa ocitli v stave akejsi anómie bezpečnostnej teórie. Potreba formulovať národný záujem, bezpečnostnú stratégiu, bezpečnostnú politiku či vojenskú stratégiu znovu suverénnych štátov narážala na problém, že nebolo dostatok odborníkov, chýbali vlastné výskumy, vlastná bezpečnostná teória. Záchranou boli odborníci z krajín bývalého „protivníka“, ktorí prichádzali poskytovať pomoc, organizovať kurzy a semináre pre novo vznikajúcu bezpečnostnú komunitu. Neskôr sa začali presadzovať absolventi škôl a kurzov v krajinách NATO, pričom dominovali prístupy vlastné odboru bezpečnostných a strategických štúdií, bezpečnosť sa stala doménou politológov a oblasti spoločenských vied. Na tomto základe sa potom etablovali i niektoré študijné odbory na vysokých školách a univerzitách. Treba však povedať, že sú tieto sú orientované skôr (alebo najmä) na riešenie problémov medzinárodných vzťahov a medzinárodnej bezpečnosti.

Napriek nespornému prínosu tohto obdobia negatívnym javom je to, že časť bezpečnostnej komunity dospela k názoru, že všetko je už vymyslené a usilovať o konštituovanie bezpečnostnej vedy je „*preto zjavne zbytočné*“⁶.

Prax však ukázala, že je to inak.

POŽIADAVKY NA VZNIK BEZPEČNOSTNEJ VEDY

K vzniku novej vedy môžu viesť dve cesty: jednou je vnútorný vývoj jednej či viacej disciplín, ktoré dospejú k tomuto bodu, druhá cesta spočíva v potrebe riešenia problémov, ktoré vyplynuli z praxe, z vývoja spoločnosti.⁷ V prípade bezpečnostnej vedy, ide skôr o druhú cestu. Uvedieme niekoľko príkladov z reálneho života, ktoré vyvolali potrebu uplatniť iné prístupy, než aké poskytujú bezpečnostné štúdie, profilujúce sa na báze samostatného interdisciplinárneho politologického oboru, resp. ako jedna z disciplín teórie medzinárodných vzťahov.⁸ Tu sú niektoré zo spomínaných príkladov:

1. Po skončení Studenej vojny **sa zmenili priority** bezpečnostných rizík a ohrození. Obyvatelia Európskej únie, vrátane občanov Slovenskej republiky, začali mať viac ako z medzištátneho ozbrojeného konfliktu alebo globálnej vojny obavy z takých problémov, ako je nezamestnanosť, zhoršenie ekonomickej situácie, úroveň či dostupnosť zdravotníckej starostlivosti,

negatívny vývoj cien a inflácia, kriminalita a terorizmus. Zvýšila sa citlivosť k vnímaniu problémov vnútornej bezpečnosti, bezpečnosti na miestnej úrovni, v mieste bydliska, pričom za ohrozenia vnútornej bezpečnosti považovali občania vysokú kriminalitu, organizovaný zločin, terorizmus, mafie.

Tieto ohrozenia bezpečnosti nie je možné skúmať len ako sociálne, resp. sociálno-ekonomicky či politicky podmienené javy. Vývoj kriminality, organizovaného zločinu býva často generovaný celkom novými technologickými vynálezmi a dochádza ku kriminálnemu zneužívaniu takých vedných oblastí, ako je napr. molekulárna biológia a genetika, farmakológia (farmaceutická chémia), psychológia.⁹ (Zneužívaniu informačných systémov a technológií sa budeme venovať samostatne). Pri riešení bezpečnosti vzhľadom na spomínané faktory a vplyvy už nestačí len samotná policajná veda, spoločenské vedy, ale treba uplatňovať interdisciplinárny prístup.

2. V dôsledku narastanie pocitu ohrozenia vznikol **zvýšený dopyt po „bezpečnosti“**, či už zo strany podnikov, verejných inštitúcií alebo jednotlivcov. Bezpečnostné systémy na ochranu osôb, majetku, informácií ap. sa stali neoddeliteľným atribútom zložitých sociálnych a ekonomických systémov a organizácií. V dôsledku toho došlo k delegovaniu niektorých úloh, realizovaných v minulosti verejnou sférou (policajným zborom), do privátnej sféry, čo spôsobilo pomerne rýchly rozvoj súkromných bezpečnostných služieb¹⁰. Nárast súkromnej bezpečnosti v európskom priestore je výrazný. Podľa štatistických informácií Európskej organizácie zamestnávateľov v oblasti bezpečnostných služieb CoESS (European Confederation of Security Services), bolo v roku 2006 v súkromných bezpečnostných službách zamestnaných takmer 1,5 milióna osôb.¹¹ Súčasná expanzia bezpečnostného priemyslu kladie zvýšené nároky na vysokú profesionalitu poskytovateľov bezpečnostných služieb, modernizáciu organizácie práce, čo však nie je možné bez zvyšovania kvalifikácie a odbornej prípravy zamestnancov, ktoré môžu byť získané v rámci procesu bezpečnostného vzdelávania.

V rámci tejto skupiny podmienok treba uviesť i fakt, že potreba zaisťovania bezpečnosti v privátnych podnikoch a štátnych inštitúciách dala aj v našich podmienkach vzniknúť takým profesiám, ako je bezpečnostný riaditeľ, bezpečnostný pracovník ap., ktorých úlohou je riešiť otázky zaisťovania komplexnej bezpečnosti – fyzickej, informačnej, administratívnej, personálnej, krízového a havarijného manažmentu. Títo pracovníci, ak majú byť kompetentní v oblasti manažmentu bezpečnosti musia byť schopní:

- analyzovať bezpečnostné prostredie a jeho činitele vo vzťahu k rôznym objektom,
- identifikovať a hodnotiť bezpečnostné riziká a ohrozenia a prognózovať ich vývoj,
- určovať postupy a opatrenia na riadenie bezpečnostných rizík a ohrození,
- plánovať a organizovať opatrenia riadenia rizík, bezpečnostného a krízového manažmentu v súlade s dostupnými zdrojmi a kapacitami,
- projektovať a riadiť komplexné bezpečnostné systémy.

Tieto faktory podmienili vznik (aspoň v podmienkach Slovenskej republiky) takých študijných odborov, ako napr. Ochrana osôb a majetku, Občianska bezpečnosť, Záchrané služby ai. No a bezpečnostné vzdelávania v rámci spomínaných študijných odborov nie je možné bez zodpovedajúcej vedeckovýskumnej podpory, založenej na princípoch interdisciplinárnej vedy – bezpečnostnej vedy.

3. Moderné spoločnosti sú čoraz zraniteľnejšie. V každej spoločnosti môžeme identifikovať sektory, systémy alebo siete, od ktorých je spoločnosť existenčne závislá a ktorých narušenie by mohlo viesť ku kolapsu na celoštátnej, regionálnej alebo miestnej úrovni. Bezpečnosť, ekonomická a spoločenská stabilita štátu, jeho funkčnosť ale i ochrana životov a majetku občanov sa stala závislou od správneho fungovania mnohých sektorov infraštruktúry štátu. Súbor týchto sektorov,

systémov alebo sietí sa nazýva **kritická infraštruktúra**¹². Je v záujme štátu, by bola kritická infraštruktúra efektívne chránená. Ochrana kritickej infraštruktúry sa môže uskutočňovať len ako výsledok analytického procesu, ktorého obsahom je:

- identifikácia oblastí a sektorov kritickej infraštruktúry na národnej, regionálnej alebo miestnej úrovni,
- identifikovanie relevantných rizík pre sektory kritickej infraštruktúry,
- analýza zraniteľnosti jednotlivých sektorov kritickej infraštruktúry,
- hodnotenie rizík narušenia alebo zničenia sektorov kritickej infraštruktúry,
- prijatie adekvátnych ochranných opatrení.

Je zrejmé, že ani tieto činnosti nie je možné vykonávať bez náležitej teoretickej podpory, ktorú v požadovanom rozsahu nie celkom dobre dokáže zabezpečiť napr. odbor bezpečnostných štúdií.

4. Zmena charakteru, obsahu a významu **informačnej bezpečnosti**¹³. Všeobecne sa pod informačnou bezpečnosťou chápe len zaistenie dôvernosti, dostupnosti a integrity informácií, resp. ochrana informačných systémov. Ale informačná bezpečnosť zahŕňa aj rovinu individuálne, skupinovej, komerčnej či národnej bezpečnosti. Ukazuje sa potreba nielen zaisťovať ochranu informácií a informačných systémov, ale aj potreba ochrana pred negatívnym pôsobením informácií.

Preto treba informačnú bezpečnosť vnímať aj ako *aktívne pôsobenie proti takým ohrozeniam, ktoré zneužívajúc slobodné šírenie informácií a slobodu prejavu, sú zamerané v záujme politických a iných cieľov na šírenie takých informácií, resp. kultúrnych štandardov, ktoré výrazným spôsobom ovplyvňujú vedomie a konanie ľudí, narušajú tradičné duchovné a kultúrne hodnoty, národnú identitu a vedú k erózii štátnej suverenity*.¹⁴

Nezanedbateľný je vplyv médií na verejnú mienku, ktorá môže byť manipulovaná ako pozitívne, tak aj negatívne. Spracovaná a pripravená verejná mienka (či už pozitívne, alebo negatívne) reaguje celkom inak ako nepripravená, podvoľuje sa, je vopred naprogramovaná na požadovanú reakciu. V tomto význame chápeme informačnú bezpečnosť ako *ochranu pred informáciami, dezinformáciami, klamstvami, propagandistickým pôsobením a fámami*, ktoré môžu byť (a v histórii i mnohokrát boli) impulzom, ktorý vyvolal zásadné (predovšetkým negatívne, nežiaduce) zmeny v sociálnom objekte.

Človek, žijúci v súčasnom svete, je vystavený masívnemu informačnému pôsobeniu, ktoré (okrem pozitívneho vplyvu, keď získava potrebné a využiteľné informácie) môže narušiť jeho integritu, jeho systém hodnôt. Média, ale najmä internet je zdrojom informácií, ktoré (často i neúmyselne) vyvolávajú spoločensky nežiaduce a nebezpečné správanie, znižujú prah citlivosti voči kriminalite, násiliu, extrémizmu, rasovej neznášanlivosti, prípadne ich samé motivujú.

Takéto chápanie informačnej bezpečnosti¹⁵ je prínosom pre skúmanie komplexnej bezpečnosti nielen v rovine národnej, resp. skupinovej, ale aj z hľadiska individuálnej bezpečnosti.

Poznanie vývoja v spoločnosti v nás teda utvrdilo presvedčenie, že zaoberať sa bezpečnosťou jednotlivých oblastí spoločenského a hospodárskeho života separátne je nedostatočné. Vývoj dospel k potrebe celostného (holistického) chápania bezpečnosti. Úloha zaistenia bezpečnosti človeka a ľudstva, jeho prežitia a rozvoja v prijateľných podmienkach, predstavuje zložitý politický, vedecko-technický a sociálno-ekonomický problém. Požiadavka na zaistenie komplexnej bezpečnosti – to je kvalitatívne nový prístup v porovnaní s ohodnocovaním jednotlivých faktorov (rovín, sektorov) bezpečnosti spoločnosti. Zložitý komplex otázok, týkajúcich sa rozličných aspektov bezpečnosti si vyžaduje multidisciplinárny prístup k otázkam a obsahu bezpečnostného výskumu, bez ktorého nie je možné čeliť súčasným i budúcim bezpečnostným výzvam.

Vychádzajúc z faktu, že bezpečnosť, rovnako ako aj problém zaistovania bezpečnosti rôznych objektov na najrôznejších úrovniach, má multidisciplinárny charakter, ukazuje sa aj potreba jej multidisciplinárneho skúmania využitím metodologických postupov a teoretických poznatkov mnohých vied: filozofie, psychológie, sociológie, dejín, ekonomických, politických, právnych, vojenských, prírodných, poľnohospodárskych, lesných, bankských, lekárskech (medicínskych), pedagogických, do konca aj teologických a umeleckých vied. Uvedomenie si potreby multidisciplinárneho prístupu k skúmaniu bezpečnosti sa stalo a východiskom a pre formulovanie potreby vedy o bezpečnosti.

OBSAH POJMU BEZPEČNOSŤ

Sú známe mnohé pokusy o objasnenie obsahu a významu pojmu bezpečnosť. Jeho definície nachádzame v monografiách, slovníkoch, vedeckých a odborných článkoch, zákonoch, technických normách ap. Pojem bezpečnosť inak vysvetľujú sociológovia, inak ekonómovia, právnici, politológovia, ekológovia či technici.¹⁶

Pri rešpektovaní rôznych prístupov k definovaniu bezpečnosti konštatujeme, že bezpečnosť (byť v bezpečí), to neznamená len absenciu bezpečnostných rizík a ohrození, ale predovšetkým ochrana pred nimi, schopnosť čeliť im a zachovať funkčnú spôsobilosť objektu¹⁷.

Pojem bezpečnosť, resp. bezpečný používame vo vzťahu k systému, javu, procesu alebo objektu, ktorý:

- nie je zdrojom ohrozenia, neohrozuje seba ani svoje okolie (iné systémy, javy, procesy a objekty),
- je v takom stave, ktorý umožňuje jeho stály a progresívny vývoj, resp. plnenie od neho požadovaných funkcií,
- má dostatočný potenciál na elimináciu alebo minimalizáciu vonkajších alebo vnútorných ohrození najrôznejšej povahy,
- je schopný okamžitej reakcie na zmenu stavu objektu a prostredia,
- dokáže reagovať na zmenu rovnováhy medzi ohrozeniami a systémom ochrany (obrany).

Pri definovaní bezpečnosti rešpektujeme, že každý objekt sa mení v každom časovom okamihu buď sám osebe, alebo sa menia jeho vzťahy (väzby) voči okoliu (bezpečnostnému prostrediu). Rovnako tak je v neustálom vývoji aj okolie objektu (bezpečnostné prostredie). Práve meniace sa podmienky v okolí objektu najviac ovplyvňujú bezpečnosť objektu. Bezpečnosť je závislá na vzájomnom pôsobení nasledujúcich činiteľov:

- objektu s jeho obrannými, ochrannými schopnosťami, ktoré môžeme kvantifikovať pomocou zraniteľnosti (*vulnerability*)¹⁸,
- ohrození (*threat*), ktoré sa nachádzajú v otvorenej alebo latentnej podobe buď v samom objekte, alebo v jeho okolí (v bezpečnostnom prostredí).

Bezpečnosť je dynamickou kategóriou, ktorá sa mení v čase a v závislosti od výsledku pôsobenia spomínaných činiteľov nadobúda rôzne hodnoty. Na vyjadrenie hodnoty bezpečnosti môžeme použiť koeficient bezpečnosti K_B , ktorý vyjadríme nasledujúcim spôsobom:

$$K_{B(t)} = \frac{P_{T(t)}}{P_{S(t)}} \quad (1)$$

kde: $K_{B(t)}$ je koeficient bezpečnosti v danom čase,
 $P_{T(t)}$ je potenciál ohrozenia (threat) s danom čase,
 $P_{S(t)}$ je potenciál ochranných schopností (safety) daného objektu bezpečnosti v danom čase.

Koeficient bezpečnosti K_B môže nadobúdať nasledujúce hodnoty:

- <1: čo vyjadruje dostatočnú úroveň bezpečnosti objektu,
- =1: znamená rovnovážny stav, ktorý v sebe má potenciál pozitívneho i negatívneho vývoja, v závislosti od vývoja objektu bezpečnosti a bezpečnostného prostredia,
- >1: vyjadruje reálne narušenia bezpečnosti objektu.

Hodnota (miera) bezpečnosti človeka, sociálnej skupiny, štátu (ďalej len objektov) bude vždy výsledkom interakcie vonkajších a vnútorných bezpečnostných rizík a ohrození a ochranných (obranných) vlastností, schopností a možností objektu bezpečnosti čeliť im.¹⁹

Pri rešpektovaní uvedeného prístupu sme prijali záver, že k narušeniu bezpečnosti objektu môže dôjsť pri splnení nasledujúcich podmienok:

- nastanú také zmeny v štruktúre a vlastnostiach objektu, ktoré výrazne znížia jeho obranné schopnosti a zvýšia jeho zraniteľnosť, pričom vývoj v prostredí zostane nezmenený,
- ak v prostredí (okolí) objektu dôjde k zmenám, ktorých výsledkom bude pôsobenie ohrození takej intenzity, ktorá bude vyššia ako obranné či sebaochranné schopnosti objektu, ktoré sa nezmenili.

Uplatnením tohto prístupu môžeme rovnako dobre skúmať a posudzovať *osobnú bezpečnosť podnikateľa, chemickej prevádzky továrne, protipožiarnej bezpečnosti budov, ale i bezpečnosť sociálnych skupín, či bezpečnosť štátu*.²⁰

PRÍSTUPY K SKÚMANIU BEZPEČNOSTI Z POHLADU BEZPEČNOSTNEJ VEDY

Bezpečnosť sama o sebe je zložitý, vnútorne štrukturovaný, multifaktorový a hierarchizovaný fenomén, ktorého obsah, štruktúra i funkcie presahujú hranice nielen jedného vedného odboru (napr. vojenská veda, policajná veda), ale dokonca i celých vedných oblastí (spoločenských, prírodných, technických a i.). Pri akomkoľvek uhle pohľadu na bezpečnosť je nesporné, že je to systém, ktorý zahŕňa celý rad podsystémov, pričom je zároveň prvkom systémov vyššieho rádu – regionálneho, kontinentálneho či globálneho.

Podstata systémového prístupu k problematike bezpečnosti spočíva v tom, že všetka spoločenská činnosť pri zaisťovaní bezpečnosti je posudzovaná ako otvorený dynamický systém so sústavou vnútorných a vonkajších väzieb. Je to dané najmä tým, že:

- objekt bezpečnosti, posudzovaný ako systém, obsahuje v sebe celý rad podsystémov a vzťahov (väzieb) medzi nimi, ktoré si vyžadujú samostatné skúmanie,
- objekt bezpečnosti, definovaný ako systém, je v trvalej interakcii so svojim okolím (bezpečnostným prostredím), ktoré je tiež charakterizované systémovým usporiadaním,
- každý objekt bezpečnosti i jeho okolie sa rozvíjajú a menia v čase, aj keď časový interval vzniku a priebehu zmien môže byť rôzny - od sekúnd až po desiatky či stovky rokov,
- objekt bezpečnosti i jeho okolie sú zdrojom i cieľom bezpečnostných rizík a ohrození; na objekt môžu negatívne pôsobiť riziká a ohrozenia z jeho okolia, zároveň môže objekt predstavovať ohrozenie i pre svoje okolie.

Základom systémového prístupu je vzťah celku a časti. Celok, podľa svojich základných charakteristík, významu a rolí vo vzťahu na jeho obsah a možnosti neznamená len sumu častí, resp. prvkov. Celok vo svojej štruktúre predstavuje novú kvalitu, ktorou sa nevyznačujú jeho jednotlivé časti. Táto nová kvalita, ktorá je vlastná danému systému vznikla ako výsledok spolupôsobenia jeho častí. Ak uplatňujeme systémový prístup k posudzovaniu bezpečnosti ľubovoľného objektu, výsledná bezpečnosť daného objektu nie je daná prostou sumou úrovní bezpečnosti jeho prvkov, ale stupeň jeho bezpečnosti je daný najnižšou úrovňou bezpečnosti prvku časti objektu (prvku systému). Napr. pri posudzovaní bezpečnosti štátu musíme analyzovať úroveň vonkajšej i vnútornej politickej, ekonomickej, environmentálnej, vojenskej, sociálnej či informačnej bezpečnosti. Výsledná bezpečnosť bude závisieť podľa najnižšie hodnoteného sektora bezpečnosti.²¹ Táto závislosť je zrejماً aj z nasledujúceho zápisu:

$$B_{\max} = \min(VojB \wedge EkB \wedge SocB \wedge PolB \wedge EnB \wedge InfB) \quad (2)$$

kde: B_{\max} je maximálna hodnota bezpečnosti objektu, ktorá je podmienená minimálnou hodnotou bezpečnosti v hodnotených sektoroch,
 VojB, EkB, SocB, PolB, EnB, InfB – úroveň bezpečnosti vo vojenskom, ekonomickom, spoločenskom, politickom, environmentálnom a informačnom sektore bezpečnosti.
 \wedge je operátor konjunkcie súčasne sa vyskytujúcich sektorov bezpečnosti.

Každá časť má vplyv na podstatu, kvalitu a rozvoj celku. Preto každý jav, skúmaný v sfére bezpečnosti, môžeme posudzovať ako celok existujúci samostatne, obsahujúci rad javov na nižšej úrovni. Na druhej strane, každý celok je časťou vyššieho celku, vyššieho javu, je objektom i subjektom pôsobenia vo vzťahu k tomuto vyššieho celku.

Podľa nášho názoru je potreba systémového prístupu k skúmaniu bezpečnosti vyvolaná tým, že všetky prvky a procesy v skúmanom objekte sú tak tesne spojené a tak spolu súvisia, že ich nie je možné posudzovať samostatne, separátne. Zmena parametra ktoréhokoľvek prvku, tvoriaceho celok bezpečnosti objektu, vyvolá (buď okamžite, alebo za určitý časový okamih) zmenu ostatných parametrov, resp. ovplyvní výslednú úroveň bezpečnosti objektu. Tak napr. ak na ohodnotenie úrovne bezpečnosti objektu použijeme parametre ako sú veľkosť hrozby, zraniteľnosť objektu, kvalita bezpečnostných opatrení, potom zmena veľkosti hrozby (ak nechceme dopustiť zvýšenie ohrozenia objektu) sa musí prejaviť v opatreniach, smerujúcich k zvýšeniu ochranných opatrení a zníženiu zraniteľnosti objektu.

V bezpečnostnej vede budeme preto každý jav skúmať ako systém prvkov, častí, ako jednotu vzájomne prepojených, spolupôsobiacich predmetov, procesov, vzťahov. Je to dané najmä tým, že každý jav je tvorený súborom vzájomne sa podmieňujúcich javov (predpokladov) na nižšej úrovni, pre ktoré sú charakteristické vzťahy podmienenosti, kauzality a príčinnosti. Inak povedané, nič sa nedeje bez príčiny, každý jav má svoje príčiny, ktoré vznikajú ako dôsledok vzájomného pôsobenia javov na nižšej úrovni.

Systémový prístup k bezpečnosti si vyžaduje integrovať poznatky o jednotlivých činiteľoch bezpečnosti, ktoré sú obsiahnuté v iných vedách (prírodných, spoločenských, technických) do novej kvality – do integrovanej a interdisciplinárnej vedy o bezpečnosti.

PREČO MÔŽE EXISTOVAŤ BEZPEČNOSTNÁ VEDA

Najväčší problém pri stanovovaní podmienok pre etablovanie novej vedy je v tom, že sám pojem vedy nie je dostatočne precízne definovaný. Existuje však akýsi prienik názorov na faktory, ktoré by mohli slúžiť k zdôvodneniu, prečo môžeme usilovať o presadenia nášho videnia vedy o bezpečnosti. Naše argumenty pre existenciu bezpečnostnej vedy sú nasledujúce:

1. Je definovaný **predmet** skúmania bezpečnostnej vedy, ktorým je *bezpečnosť človeka a ostatných systémov, ktoré sú nevyhnutné na zaistenie životných podmienok človeka (planéta, štát, sociálny skupina, živé organizmy, technické systémy, infraštruktúra, výrobná sféra, trh, životné prostredie ap.), vzhľadom na rôznorodosť negatívnych vplyvov v rozličných situáciách, časových a priestorových podmienkach*. Takýto prístup k skúmaniu bezpečnosti sa musí opierať o prírodné, spoločenské i technické vedy.
2. Je zrejmy **objekt** skúmania (ľubovoľný prvok resp. systém sociálnej, prírodnej, výrobnej, technickej alebo inej povahy, nevyhnutný a nenahraditeľný z hľadiska zaistenia podmienok existencie človeka v tom najširšom zmysle slova, a ktoré môžu byť vystavené pôsobeniu negatívnych faktorov najrôznejšej povahy) a **subjekt** poznávacej i praktickej činnosti (človek, sociálna skupina, štát, koalícia štátov ap.), ktorý vystupuje ako aktívny činiteľ, poznávajúci a pretvárajúci objekt, pričom sleduje dosiahnutie svojich cieľov, resp. uspokojenie svojich záujmov a potrieb.
3. Je definovaný systém nástrojov, metódy a princípy skúmania využiteľné pre potreby skúmania objektu bezpečnostnej vedy.²² V rámci konštituovania bezpečnostnej vedy usilujeme o vytvorenie svojho vlastného vedeckého jazyka, kategoriálneho aparátu (termíny a obsahy pojmov), svoje vlastné metódy, výskumné techniky a neustále pracovať na formulácii a operacionalizácii predmetu svojho skúmania a spôsobmi komunikácie s inými vedami a praxou.
4. Môžeme konštatovať a fakticky dokladovať existenciu formujúceho sa vedeckého spoločenstva ako sociálneho systému, vytváraného osobami a skupinami, ktoré sa zaoberajú výskumom v oblasti bezpečnosti s cieľom etablovania bezpečnostnej vedy a ktorí zakladajú tradíciu výskumu, zameranú na hľadanie pravdy, objektívnych a potvrditeľných faktov o skúmanom predmete (napr. European Association for Security, International Academy of Life Protection, vysoké školy a univerzity na Slovensku, v Českej republike, v Poľsku , na Ukrajine). Táto novo vznikajúca komunita na základe systémovej analýzy hrozieb ukazujú na nevyhnutnosť komplexného zaistenia bezpečnosti v rámci systému svet – spoločnosť – človek, orientuje sa na vypracúvanie všeobecnej charakteristiky bezpečnosti, vymedzenia jej znakov, základných prvkov, stránok, aspektov, dimenzií a pod., z ktorých bezpečnosť dnes pozostáva.²³
5. Existuje komunikačný kanál, systém výmeny vedeckých informácií medzi členmi vedeckej komunity, umožňujúci prezentovať svoje poznatky (medzinárodné vedecké konferencie, vedecké časopisy, riešenie spoločných projektov vedy a výskumu, výmena vedeckých pracovníkov ap.).
6. Existuje záujem spoločnosti na činnosti formujúcej sa vedeckej bezpečnostnej komunity, riešiacej požiadavky a potreby zaistenia bezpečnosti v rôznych oblastiach a sektoroch spoločenského života. Na niektoré z týchto potrieb a požiadaviek sme ukázali v predchádzajúcich častiach tohto článku.
7. Spoločenská akceptácia činnosti vedeckej komunity. Môžeme dokladovať pozitívne ohlasy o predmete bezpečnostnej vedy, prezentovaných výsledkoch skúmania a ohlasy na publikované vedecké a odborné práce.²⁴
8. Ambíciou bezpečnostnej vedy je mať i praxeologický charakter, pretože je orientovaná na hľadanie zákonitostí a pravidiel vedomého ľudského správania sa, súčinnosti a spolupráce pri zaistovaní bezpečnosti, pri projektovaní a riadení bezpečnostných systémov. Jej cieľom je vytvárať všeobecne platné návody pre efektívnu ľudskú činnosť vo sfére zaistovania bezpečnosti ľubovoľného objektu.

ZÁVER

V „článku“, ktorý vyvolal potrebu tejto reakcie, je v závere výzva, aby bol (bezpečnostný) výskum uskutočňovaný na báze už existujúcich a etablovaných vedných odborov²⁵ (rozprávkový záver radšej vynechám). Áno, je to možné, ale minie sa to účinku. Vlastná prax ukazuje, že treba integrovať bezpečnostný výskum, nielen kvôli zložitosti vlastného objektu výskumu, vyžadujúceho interdisciplinárny prístup, ale najmä kvôli jednoznačnej a cieľovo orientovanej prezentácii. Sme svedkami toho, že bezpečnostný výskum, uskutočňovaný jednotlivými rezortmi, neslúži na komplexné vyjadrenie objektívnej reality, ale na obhajovanie partikulárnych záujmov a potrieb. Podľa nášho názoru, komplexné posúdenie bezpečnosti ľubovoľného objektu umožňuje model, vyjadrený vzťahom (2).

Je zrejme, že v porovnávaní s odborom Bezpečnostných a strategických štúdií, ktorý sa rozvíja nepomerne dlhšiu dobu, s jeho teoretickou a metodologickou základňou, nás čaká ešte veľa práce, veľa skúmania a veľa diskusií. Sme však presvedčení, že sa tento odbor, ktorý je zatiaľ nazývaný či už ako bezpečnostná veda, bezpečnostní veda, nauka o bezpieczeństwie, securitologia, sekuritologie, Секьюритология, či Наука о безопасности, predsa len presadí. Nie na úkor inej vedy, ale v záujme objektívne existujúcich potrieb.

Lebo ako hovorí jeden z Murphyho zákonov výskumu: Ak dostatočne veľa skúmaš, časom dokážeš podporiť svoju teóriu. Svojich oponentov len žiadame, aby neargumentovali spôsobom, že čo nie je na webe, to neexistuje.

POZNÁMKY

¹ Aby hneď na začiatku nedošlo k omylu, pod pojmom **apológia** budeme rozumieť obranu, obhajobu.

² KRÍŽ, Zdeněk, MAREŠ, Miroslav, SUCHÝ, Petr. *Securitologie – pavěda, nikoliv metavěda*, s. 117–122.

³ V období pred rokom 1989 sa napr. kriminalita v našom prostredí pokladala za prežitok, za pozostatok kapitalizmu, za odumierajúci jav. Kriminálne správanie sa interpretovalo ako individuálne zlyhanie, ako individuálny jav, aj keď v hromadnom výskyte, nie ako jav sociálny. (LUBELCOVÁ, Gabriela. *Formovanie východísk sociologickej interpretácie kriminality*, s. 335.)

⁴ Tak napr. do roku 1989 bola geopolitika buržoázna teória politiky, „buržoázna koncepcia“, využívajúca „pseudoargumenty“, bol to „čirý nezmysel vytvorený na klamanie ľudu“, resp. bola nástrojom na zdôvodnenie imperialistickej politiky Spojených štátov, či koncepcie zadržovania komunizmu. (KREJČÍ, Oskar: *USA a mocenská rovnováha*, s. 92, 95, 97.)

⁵ KRÍŽ, Zdeněk, MAREŠ, Miroslav, SUCHÝ, Petr. *Securitologie – pavěda, nikoliv metavěda*, s.118.

⁶ *Ibid.*, s. 117.

⁷ SAK, Petr. *Bezpečnostní věda - důsledek vývoje civilizace*.

⁸ EICHLER, Jan: *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*, s. 33–34.

⁹ HOFREITER, Ladislav. *Bezpečnost, bezpečnostné riziká a ohrozenia*, s. 125.

¹⁰ Súkromné bezpečnostné služby sú služby ako stráženie majetku a priestorov, ochrana osôb (telesní strážcovia), bezpečnostné hliadky alebo dozor budov ako aj ukladanie, úschova, preprava a distribúcia hotovosti a cenností. *Príručka Komisie ES o vykonávaní smernice o službách*.

¹¹ *CoESS Activities Report 2006–2007*.

¹² **Kritickú infraštruktúru** sme definovali ako súhrn fyzikálnych alebo virtuálnych systémov, inštitúcií, zariadení a ďalších služieb, ktorých narušenie, nedostatok alebo zničenie by mohlo spôsobiť narušenie spoločenskej stability a bezpečnosti štátu, vyvolať krízovú situáciu alebo vážne ovplyvniť fungovanie štátnej správy a samosprávy v krízových situáciách. Podrobnejšie je tento problém objasnený v prácach autora: *Analýza rizík kritickej infraštruktúry*, s. 23–30; *Kritická infraštruktúra na regionálnej úrovni; Критическая инфраструктура и её защита*, s. 74–79.

¹³ Problematikou informačnej bezpečnosti, ako samostatného sektoru bezpečnosti, sa napríklad často citovaní predstavitelia „kodanskej školy“ nezaoberajú.

¹⁴ HOFREITER, Ladislav. *Securitologia*, s. 53.

¹⁵ *Ibid.*, s. 52–54.

¹⁶ Podrobne bol tento problém objasnený v prácach autora: *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*, s. 11–17; *Terminológia bezpečnostného manažmentu*, s. 10–87; *Riziko a ohrozenie*. In: ALARM Magazín, 3/2002, s. 14–15.; *Securitológia*, s. 29–56.

¹⁷ Pod pojmom **objekt** chápeme ľubovoľný systém (planétu, štát, sociálnu skupinu, človeka, živé organizmy, technické zariadenia, priemyselné objekty a prevádzky, životné prostredie ap.), všetko, čo je potrebné na zaistenie podmienok života človeka a čo môže byť vystavené negatívnym vplyvom (ohrozeniam) najrôznejšieho charakteru.

¹⁸ **Zraniteľnosť** definujeme ako vlastnosť ľubovoľného materiálneho objektu, technického prostriedku alebo sociálneho objektu stratiť schopnosť plniť svoju prirodzenú alebo stanovenú funkciu v dôsledku pôsobenia vonkajších alebo vnútorných ohrození rôznej podstaty a intenzity. Je protikladom k efektívnosti ochrany, k stupňu zaistenia ochrany voči ohrozeniam rôznej povahy.

¹⁹ Platnosť tohto názoru potvrdzuje aj prístup uplatňovaný prof. Holcrom a prof. Ernekerom. Aj podľa nich je bezpečnosť determinovaná na jednej strane veľkosťou nebezpečenstva a prostriedkami na jeho zadržanie či odvrátenie na strane druhej. MURDZA, Karol. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*, s. 54.

²⁰ Je to reakcia na tvrdenie: KRÍŽ, Zdeněk, MAREŠ, Miroslav, SUCHÝ, Petr. *Securitologie – pavěda, nikoliv metavěda*, s. 122.

²¹ Ide o ukážku uplatnenia teórie expertných systémov, expertného ohodnocovania a teórie neostrých množín v bezpečnostnej vede.

²² HOFREITER, Ladislav. *Securitológia*, s. 22–27.

²³ ŠKVRNDA, František. *Riešenie bezpečnostných otázok ako súčasť zahraničnej politiky*, s. 667.

²⁴ Na ilustráciu uvediem časť recenzieho posudku na autorovu monografiu *Securitológia: „Zameranie, obsah a štruktúra predloženého diela, ktoré sa zakladá na vymedzení a charakteristike securitologie, prispieva k zaplneniu tejto medzery v dynamicky sa rozvíjajúcom skúmaní mnohostranných a rôznorodých otázok bezpečnosti v súdobom svete a v podmienkach SR. Celkový prístup k fenoménu bezpečnosti v dnešnom svete a otázky, ktoré sú v jeho rámci nastolené, prispievajú aj k vytváraniu priestoru na diskusiu v slovenskej bezpečnostnej komunite“*. ŠKVRNDA, František: *Oponentský posudok na monografiu doc. Ing. Ladislava Hofreitera „Securitológia“*, 13. 11. 2006.

²⁵ KRÍŽ, Zdeněk, MAREŠ, Miroslav, SUCHÝ, Petr. *Securitologie – pavěda, nikoliv metavěda*, s. 122.

LITERATÚRA

- [1] *CoESS Activities Report 2006–2007* [online]. [cit.2008-02-27]. Dostupné z WWW: <http://www.coess.org/pdf/CoESS_screen.pdf>.
- [2] EICHLER, Jan: *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: AVIS, 2006. 303 s. ISBN 80-7278-326-2.
- [3] HOFREITER, Ladislav. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl, 2006. 138 s. ISBN 978-80-8040-310-2.
- [4] HOFREITER, Ladislav. *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*. Žilina: EDIS, vydavateľstvo ŽU, 2004. 146 s. ISBN 80-8070-181-4.
- [5] HOFREITER, Ladislav, et al. *Terminológia bezpečnostného manažmentu*. Výkladový slovník. Košice: Multiprint, 191 s. ISBN 80-969148-1-2.
- [6] HOFREITER, Ladislav. Riziko a ohrozenie. *ALARM Magazín*. 2002, roč. 4, č. 3, s. 11–14.
- [7] HOFREITER, Ladislav. Analýza rizík kritickej infraštruktúry. In *Eksploatacja Infrastruktury w Sytuacjach Kryzysowych*. Tom1. Warszawa-Rynia, 2004. 8 s.
- [8] HOFREITER, Ladislav. Kritická infraštruktúra na regionálnej úrovni. In *Rozwoj Euroregionu Beskidy III. Doswiadczenia-Oczekowania – Perspektywy*. Bialsko-Biala, 2005. 8 s.

- [9] HOFREITER, Ladislav. Критическая инфраструктура и её защита. In *Безпека життєдіяльності людини як умова сталого розвитку сучасного суспільства*. Lvov, 2005. 5 s.
- [10] KREJČÍ, Oskar. *USA a mocenská rovnováha*. Praha: Svoboda, 1989. s. 78–80.
- [11] KŘÍŽ, Zdeněk, MAREŠ, Miroslav, SUCHÝ, Petr. Sekuritologie – pavěda, nikoliv metavěda. *Obrana a strategie*. 2007, roč. 7, č. 2, s. 117–124.
- [12] LUBELCOVÁ, Gabriela. *Formovanie východísk sociologickej interpretácie kriminality*. In: Sociológia, Bratislava: 1996, roč. 28, č. 4., s. 335.
- [13] MURDZA, Karol. *Bezpečnosť a bezpečnostná orientácia v globálnej rizikovej spoločnosti*. Bratislava: APZ, 2005. 156 s. ISBN 80-8054-356-6.
- [14] *Príručka Komisie ES o vykonávaní smernice o službách* [online]. [cit.2008-03-13]. Dostupný z WWW: <http://www.ec.europa.eu/internal_market/services/docs/services-dir/guides/handbook_sk.pdf>.
- [15] SAK, Petr. *Bezpečnostní věda - důsledek vývoje civilizace* [online]. 12. 11. 2004 [cit.2006-06-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/20569.html>>.
- [16] ŠKVRNDA, František. Riešenie bezpečnostných otázok ako súčasť zahraničnej politiky. In ONDRUŠEK, Miloš (ed.). *Medzinárodné vzťahy 2006. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2007. s. 665–671. ISBN 978-80-225-2353-0.
- [17] ŠKVRNDA, František. *Oponentský posudok na monografiu doc. Ing. Ladislava Hofreitera „Securitológia“*. 13. 11. 2006. Dostupné na Oddelení vedy a zahraničných vzťahov AOS L. Mikuláš.

